

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Speculum Monasticum

In Quo Totius Religiosæ disciplinæ Casus, Regulæ & difficultates clarè videntur, breviter explicantur & resolvuntur Canone, rationibus & Patrum auctoritatibus

Philippus <a Domina Nostra Septem Dolorum>

Augustæ Vindellicorum, 1688

Cap. XLVI. De Testibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40761

CAPUT XLVI.

De Testibus.

SUMMARIUM.

- I. *Quid sit testis in genere, & quis testis idoneus, & omni exceptione major.*
- II. *Quid sit testis ocularis, auricularis, & contestis, & singularis.*
- III. *Testes inhabiles qui sint.*
- IV. *Quinam testes repellantur omnino.*
- V. *An regulares possint esse testes, & ad id cogi.*
- VI. *Quinam sint falsi testes & eorum pena.*
- VII. *Quandonam dicatur iudex legitime interrogare, ita ut testis teneatur verum dicere.*
- VIII. *An dubitans se legitime interrogari teneatur respondere.*
- IX. *An quis debeat se offerre ad testificandum pro reo liberando ab iniqua querela mortis, vel gravis damni.*
- X. *Fal-*

minare,
adducti
men, ita
illum di
en plene
eductas
lemnare
ro deli-
num per
testifica-
um, aut
vel viva
liendam
ti, quod
atio, &
quod illi
alitates
eniq; in
um exo-
pene ju-
ipl. cap.
t. regul.
t. 1.

CA-

- X. *Falsi testes ad quid teneantur.*
- XI. *An testis citatus, & non comparens, teneatur de aliquo damno recoillato, cui non fuisset illatum, si pro illo deposuisset.*
- XII. *Ad quid teneatur testis pecuniam accipiens pro dicenda veritate, vel falsitate.*
- XIII. *An socius criminis possit esse testis.*
- XIV. *Quomodo testes debeant interrogari.*
- XV. *Testi non citato, & non jurato non creditur.*
- XVI. *Quis sit testis varius, obscurus, & de credulitate.*

I. Estis est homo usum rationis habens, non prohibitus testificari super facto, vel dicto aliquo, in iudicio vocatus, ut iuramento probet veritatem rei, de qua quæritur. Ratio hujus definitionis est, quia testificatio est usus rationis seu actus, quo caret amens, stultus, & fatuus, cujus testimonium nihil omninò valet, cum testis debeat reddere ratio-

tionem dicti sui, ut valeat; quod non potest
 cere carens usu rationis: Is autem defectus à
 illo suppleri potest, cum sit naturalis. Dixi
 non prohibitus, quia multi lege prohibentur te-
 stificari, l. 1. ff. de testibus. Dixi super facto vel
 iudicio; omne enim, quod est objectum testifica-
 tionis, ad hæc duo reducitur: Dixi vocatus in iu-
 dicio, quia nemo debet se spontè offerre, aliter
 spectus habetur. • Dixi, ut juramento probet,
 quia testi sine juramento fides nulla habetur in
 iudicio. *Bordonus tom. 5. praxis criminalis, cap. 7.*
num. 2.

Testis idoneus seu omni exceptione major il-
 le est, cui nulla exceptio opponi potest, per quam
 eius fides minui possit: Unde v. g. testes de audi-
 tu, nisi illi, à quibus audierunt, idem deponant,
 non faciunt plenam probationem. Unusquisq;
 autem præsumitur idoneus, & omni exceptione
 major, nisi contrarium oppositum probetur, ut
 in gless. 5. *Idonei, cap. 1. de testibus, Farinac. q.*
12. n. 15.

II. Testis ocularis ille est, qui delictum ocu-
 lariter percepit, idem dicitur de auditu; Unde testis
 de visu, aut auditu proprio omni exceptione
 major facit semiplenam probationem, duo verò
 eisdem conditionis testes in omnibus faci-
 unt plenam probationem: Semiplena autem
 sufficit ad carcerandum & torquendum: plena
 verò ad convincendum reum, & condemnan-
 dum pœna ordinaria *Bordon. cit. n. 12.*

Contestes dicuntur, qui de eodem facto, loco, tempore, personis, aliisque circumstantiis, ad facti substantiam pertinentibus, deponunt: Singulares verò, qui de diversis numero factis, aut distinctis temporibus, & locis deponunt, & non faciunt plenam probationem, *Suarez tom. 4. de religione, lib. 10. cap. 12. n. 33. Thomas de Jesu, tract. 3. de Visit. regul. cap. 7. n. 5.* licet faciant plus quam semiplenam probationem, quamvis varient in circumstantiis loci, & temporis, quando de eadem delicti specie deponunt: quod si de diversa delicti specie, vel substantia actus, vel aliis circumstantiis necessariis dicunt, nihil probant, *cap. Licet, de probat. Panormitanus in cap. bona 1. de electionib. Farinac. quest. 64. num. 37. & seq.* Testes namque, praesertim in criminalibus, ubi de maximo agitur praesudicio, de specie delicti, loco, tempore aliisque circumstantiis necessariis convenire debent, aliter minimè probant; factum enim, de quo tales in hisce non concordantes deponunt, diversum esse judicatur, & praesumitur. Si tamen unus eorum super delicti specie, aliisque circumstantiis deponens, si omni exceptione sit major, facit indicium. Alter vero in illo iudicio nihil penitus operatur, *Rodericus tom. 4. tit. 11. num. 47. & sequentib. cap. 11.*

III. & IV. Inhabiles dupliciter considerari possunt, scilicet, quidam qui non sunt semper inhabiles, & possunt esse testes in certis casibus. Caeteri verò omnino à testimonio ferendo repellun-

Aluntur: & I. Inimici numquam admittuntur
 tam in casibus exceptis, cap. *Accusatores 1.* &
 cap. *per tuas de simonia. II.* Inimici præsumpti,
 nec inimicitia non sit publica, imò, etiamsi sint
 reconciliati, aut ex causa minus probabili hæc
 inimicitia proveniat, *Bartol. in l. 1. in fine, ff. de*
his quibus, & cap. Accusatores 1. III. Ab inimicis
 descendentes, & inimicorum consanguinei, & de
 domo inimici prædeutes, de domo iudicis, aut
 accusatoris, & collaterales accusatoris usq; ad 4.
 gradum, & horum supradictorum familiares,
 cap. *Accusatores 3. l. Athleta, §. dat remissionem,*
de excus. tutor. Criminoli cap. Testes 2. quest. 7.
cap. Suspectos, & cap. Constituimus. IV. Conspi-
 ratores, cap. *Omnes 3. quest. 5. V.* Dominus ad-
 versarii, cap. *Accusatores 3. VI.* Qui falsum aliàs
 præterunt testimonium, & qui non sunt bonæ
 conversationis cap. *Suspectos, & cap. constituimus,*
quest. 5. VII. Infames cap. *Testes 2. quest. 7.*
cap. Constituimus 3. quest. 5. VIII. Impuberes
 ante 10. annos, cap. *Sirestes 4. quest. 2, & 3. §. in*
testimonium. IV. Accusator contra accusatum,
 iudex, Advocatus, Procurator, sollicitator, ad-
 ministrator seu negotiorum gestor. X. Tutores
 in causa pupilli, mente capti, cæci, surdi, compli-
 ces, & socii criminis; omnesq; illi, qui ad accu-
 sandum non admittuntur, nec ad ferendum te-
 stimonium admitti debent, ut sunt excommuni-
 cati, apostata, & de fide suspecti, hæretici, ca-
 tumniatores, quia infames; facile litigantes,
 adula-

adulatores, alienigenæ: Inopes, servi, liberti, falsi testes, uti declarantur in *cap. de Accusatione, 43. num. 11*. Multi tamen ex supradictis possunt in materia inquisitionis admitti, quando veritas aliter haberi nequit, *Farinacius quest. 62. num. 71*. & licet ad condemnationem non sufficiant, ut reus pœna ordinaria puniatur, tamen ad inquirendum, vel ad pœnam extraordinariam infligendam sufficiunt: ita omnes communiter cum *Farinacio & Roderico citat. sup.*

In criminibus etiam exceptis, qualia sunt; hæresis, simoniæ, perduellionis, læsa majestatis, sacrilegii, dilapidationis bonorum Ecclesiæ, vel Reipublicæ, admittuntur universi, præter inimicos suspectos & conspiratores, *Farinacius quest. 62. n. 85*.

Omnes etiam admittuntur ad rei defensionem; verum tamen est, quod non omnino probant. Quanta autem fides sit illis adhibenda relinquatur arbitrio judicis judicandum.

Admitti etiam debent, quando in loco fuit commissum delictum, in quo habiles testes inveniri non possunt, v. g. in lupanari, sylva, nemore, campis, cubiculo, vel etiam de nocte, præsertim si de ipsius delicti corpore constet.

Testis omni exceptione major, quando adest, licet unus, cum alio minus idoneo plenam potest facere probationem. *Baldus in l. si quis ex argentariis, §. finali, de eden. Rodericus sup. cap. 11. de testibus, num. 46.*

V. Di-

V. Diximus in capite 13. hujus Speculi, num. 3. num. 7. Regulares non posse stare in iudicio actores, nec ut rei ad se defendendum, possent esse testes, posita Superiorum licentia, licet in causis ordinariis. Hic autem dico de aliquos casus, in quibus religiosi tenentur esse testes in causis regularibus, & I. quando precipitur ipsis à suis Prælatis, seu quando interrogantur ab illis in iudicio, quia tale præceptum est justum, & per consequens subditi tenentur obedire. *Sanctus Thomas 2. 2. quest. 1. art. 1. II.* quando illorum testimonium est necessarium ad liberandum proximum ab aliqua læsione: & tunc etiam, si à Superiore non interrogentur, tenentur se ad id offerre, quia ex lege charitatis quisque tenetur proximum ab injusto damno liberare. *D. Thomas sup. III.* quando accusator, non sponte, sed ex obligatione aliquam accusavit, tunc tenentur testes se offerre ad testificandum, si videant illum deficere in probatione propter eandem rationem; in quibus casibus tamen obligatio est sub mortali: in primo quidem, propter præceptum obedientiæ, & materiæ gratæ: in secundo autem & tertio, quia sub mortali tenemur liberare proximum à periculo vitæ, aut honoris, aut bonorum, aut salutis, aut iustitiam inveniendi injustè grave & notabile damnum, quando id facere possumus sine damno proprio, aut alterius: Vocatis vero (à Prælatis) inferioribus ad testificandum, si non

berti, falsi
tione, 43.
ollunt in
do veritas
e. num. 71.
ciant, ut
ad iniqui-
iam infli-
iter cum.
sunt; ha-
estatis, fa-
lesia, vel
ter inimi-
cius quæ-
defensio-
nino pro-
benda re-
loco fuit
stes inve-
nemore,
oræsertim
do adest,
enam po-
si quis ex
sup. cap.
V. Di-

non testificantur, & exinde sequatur damnari alicui, tenentur eidem damnum restituere, quia sic facientes peccant contra justitiam, eo, quod teneantur obedire Superiori; ad quæ tamen non tenentur, nisi sint vocati à judice, *Portellus in dicit. regul. verbo testes, num. 7.*

Tenentur religiosi vocati, ut testes sint, manifestare, quæ pro adversario profunt, & si illa taceant, tenentur ad damnum sequutum ex taciturnitate, quia sunt causa talis damni, & ex justitia tenebantur illud evitare. *Lexana verbo testes, num. 2.*

Casu autem, quo regulares à suis Superioribus jubeantur, aut cogantur jurare, animaverunt scrupulosi teneri ad jurandum, non fide, sed cum intentione jurandi, aliàs poterunt peccare, vel mortaliter, si id fit in grave damnum tertii, vel saltem venialiter propter fictionem, & quia alios decipiunt, *Lexana verb: juramentum, n. 9.*

Cogi possunt à suis Superioribus Ecclesiasticis & Regulares ad jurandum, etiam coram judice laico *I.* quando veritas aliter haberi non potest *II.* generaliter in causis gravibus *cap. ego. n. de jurejurando, cap. quoties de purgat.*

A judicibus autem laicis, vel Principibus secularibus cogi non possunt regulares ad jurandum, sive in civilibus, sive in criminalibus, nisi agatur de bono publico. Possunt tamen gabellarum emptores exigere juramentum à regularibus, quod res, quas pet dohanam transeunt, sunt ipsorum

damnum
cre, quia
eo, quod
amen non
llus in doct.

orum, & ad illorum usum, tenenturque tunc
sine aliqua æquivocatione. Idem dicen-
tum in casu, quo coguntur ab urbis custodibus
are, an veniant ex aliquo loco peste infecto,
propter bonum publicum. *Lezana verbo jura-*
mentum, n. 8. & 10.

int, mani-
& si illa te-
m ex raci-
& ex justi-
verbo testes,

VI. Falsus testis ille dicitur, qui veritatem,
quam fateri tenetur, aut negat, aut occultat, vel
interrogatus dicit, se nescire, cum certo sciat;
vel qui juravit puram dicere veritatem, & multa
obicit essentialia, *cap. 1. de crimine falsi. Panor-*
minus ibid. Farinacius q. 67. n. 220. & 228. vel
de alicujus dicto testimonium ferens, illud
alio sensu, quam fuit prolatum, malitiosè de-
ponit, aut non integrum refert, vel assertivè pro-
latum affirmat, quod dubitativè, vel recitativè
dictum fuit.

um tertii,
m, & quia
ntum, n. 9.
ecclesiastici
ram judice
non potest
ego. n. de

Ut quis falsus dicatur testis, & pœnam falsi in-
currat, est necessarium, ut fuerit juridicè inter-
rogatus, ac de veritate dicenda præstiterit jura-
mentum, & veritatem occultaverit, aut negave-
rit; tunc testi, qui in sua depositione falsum dix-
isse convincitur, nulla fides est adhibenda, &
in uno falsum dixisse convincitur circa fa-
ctum principale, vel qualitates essentielles, tota
depositio suspecta redditur atq; vitiata, & nul-
lam in judicio fidem facit: Juramentum enim est
indivisibile, & qui semel illud violavit, aliàs quo-
vis de illius violatione iterata suspectus habetur
est juxta regulam: *Semel malus, de regul. Juris*

in 6. quod si circa extrinseca, & factum principale qualitatesque substantiales non concernentia, falsum dixisse convictus fuerit, non propterea dicitur falsus, nec viciata reddetur illius depositio: *Imola in l. 1. §. Si quis simpliciter, num. 3. verbo item inducitur*, estque communis omnium opinio. Testis item vincitur de falso, quando ipse falsum se dixisse fatetur, & quando in eodem iudicio, sive in diverso contraria dixit, & per alios testes numero plures, qui contrarium deponunt; quod si unus tantum contrarium dixerit, neutri est credendum, *Clarus lib. 5. §. falsum, verbo testis qui falsum, & seqq.* Ex dictis colligitur. *I.* falsum testem in iudicio nihil probare, quia in iudicii queritur veritas, quam omnino destruit falsitas. *II.* Mendacem in uno articulo, licet veracem in alio, in eodem iudicio & causa, nihil probare pro tota causa, quia in nullo est ei credendum, cum sit reus infidelitatis, neque etiam probat in aliis causis, neque contra alium falsarium, neque in causa pia, neque etiam admittitur in casibus exceptis; imò periurus etiam emendatus adhuc repellitur expressè, *cap. quicumque l. 8. §. 6. quest. 1. ibi: Numquam sit sine penitentia, & numquam in testimonium recipiatur*: Admittitur tamen in causis sancti Officii, modo deponat favore fidei, non ex levitate animi, nec ex fomite odij, *cap. accusatus, §. licet verò per jurus, de heretic. in 6. Farinac. quest. 56. num. 203. & 204.*

Poena

Pœnæ contra falsos testes Clericos in sacris constitutos, sunt depositio ab honore officii, & detrusio in monasterium in perpetuum, cum sola communione laicali; *cap. Episcopus, dist. 50.* pro aliis est pœna talionis, ita quod falsus testis eadem pœna sit plectendus, qua punitus fuit reus in effectum, *Farinac. quest. 67. num. 9. ad 14.* Quod reus detecta falsitate liberatur, eo casu testis falsus mitius punitur pœna extraordinaria, sicut quando deposuit falsum ad defensionem rei. Hodie pœnæ contra falsos sunt arbitrariæ; *Farinacius quest. 67. num. 20. & 21.* ait, testem, qui falso falso testimonio fuit causa mortis alicujus, eadem morte esse puniendum. Pœnæ autem arbitrariæ sunt, pecuniæ, exilium, fustigatio, trimenses, &c.

Necessarium verò est, ut testis falsus puniatur, quod falsitas fuerit commissa scienter, malitiosè, & cum dolo, quia, dolo non extante, cessat, & locum non habet falsitas: debet etiam esse probata clarè & concludenter, & non præsumpta, quia, quæ sunt facti, ut falsitas, non præsumuntur, sed probantur, *Farinac. quest. 67. num. 103.* et, quando agitur de pœna pecuniaria & extraordinaria, sufficiunt præsumptiones.

Rustici & simplices personæ & idiotæ facillè excusantur à pœna falsi, modò revera probentur simplices; non sunt autem tales censendi, qui animosè respondent, uti sagaces, & plus volentes scire quàm debeant; isti enim sunt puniendi

Pars II.

x

pro

pro modo suæ culpæ. Oblivio item potest excusare testem falsum à pœna, memoria enim hominis labilis est; etiam, qui putat se verum dicere, sed revera falsum deponit, à pœna excusatur, quia malitiosus non fuit in sua depositione, & in hoc casu creditur juramento testis, quod motus fuerit ex causa credulitatis, hoc tamen remittendum arbitrio judicis, aliter omnes se hoc modo excusarent ad pœnam evitandam, *Farinac. quest. 67. à n. 78. ad 89.*

Insuper, præter dolum, est necessarium nocu-
mentum proximi, ut testis falsus puniri possit, & constat ex definitione falsitatis, quæ est dolosa mutatio veritatis cum nocumento proximi, vel in effectu, vel in potentia; si in actu punitur pœna ordinaria & graviore, seu tali, qualem sustinuit reus; quod si non nocuit, poterat tamen nocere, & tunc punitur pœna mitiore, attenda qualitate personæ, gravitate delicti, falsitatis, & futura offensa proximi: Ita *Bordonus (Farinacium sequens) tom. 5. cap. 34. de pœnis contra falsos testes.*

Clericus seu regularis, deponens falsum coram judice laico ab illo puniri non potest, eo, quod sit immunis à judice laico; è contra laicus falsum deponens coram judice Ecclesiastico punitur ab ipso, quia ratione peccati judex acquisivit jurisdictionem contra illum, illius enim est punire delicta in ratione peccati.

VII. Legitimè judex dicitur interrogare, quando procedit uno ex tribus modis; per visitationem,

ationem, ut Episcopi & Pralati regulares; per denunciationem, & monitoria super rebus deperditis; & per accusationem: & in his tenetur testis dicere veritatem, quia iudex legitime interrogat, visitationes enim à jure præscribuntur Superioribus, sicut & denunciationes recipere, & accusationes, ut delinquentes puniantur; ergo testes vocati à iudice dicuntur legitime interrogari, sicut & quando generaliter citantur per monitoria ad revelandum, pro inveniendis rebus deperditis, ita DD. communiter, Bordon, sup. cap. 5. num. 3.

VIII. Dubitans autem, se legitime interrogari, tenetur respondere, quia in dubio præsumitur iudicem fungi suo officio, quare cum hoc dubium sit temerarium, nullum jus testis acquirit tacendi veritatem, aut æquivocandi, contra Dianam: certum enim est, quod subditus in dubio tenetur obedire; quia Superior est in possessione suæ potestatis, ut obediatur à subditis: esset enim valde incongruum, si per motivum dubium privaretur jure certo, quod habet Bordonus sup. num. 9.

IX. Nullus debet se immediate offerre ad testificandum pro liberando reo ab iniqua querela mortis, honoris, seu gravis damni, quia similes testes pro suspectis habentur, & nihil probant, sive pro reo, sive contra reum; charitas autem, de qua diximus num. 5. hujus capituli, solum cogit eum, ut faciat admonere reum, pro cujus defensione præsto erit, & ita intelligitur D. Thom. in hoc n. 5. Fal-

X. Falsus testis tenetur ad restitutionem damnorum, quæ innocens fuit passus, quia ex sua falsa depositione directè damnum intulit innocenti: ergo illud reficere tenetur, & de hoc omnes conveniunt, *Bonacina disput. 10. quest. 3. part. 3. num. 14.*

XI. Testis juridicè citatus, & non comparens, non tenetur de damno illato reo, cui tamen non fuisset illatum, si deposuisset pro illo, quia non obligatur ex iustitia commutativa, sed tantùm ex obedientia legali, & ex charitate subvenire proximo, *Bonac. disp. 10. de legibus, q. 3. part. 3. n. 11.*

XII. Testis pecuniam accipiens pro dicenda veritate, vel falsitate favore rei, vel alterius, non tenetur restituere acceptum, non solum pro dicenda veritate, sed neque pro dicenda falsitate; sed solum tenetur ad resarciendum damnum illatum ex illa falsitate, ratio duorum priorum est, quia testis ex sola charitate tenetur citatus testificari, ergo aliquid recipiens non violat iustitiam, sed charitatem; ratione verò falsæ depositionis tenetur resarcire damna, quæ ex ea depositione intulit proximo, ita plerique citati à *Bonacina supra, num. 17.*

XIII. Socius criminis ille est, qui simul cum alio idem delictum commisit, & idè non potest esse testis, neque de se potest aliquid probare, quia fatendo delictum ipso jure se facit infamem, *cap. Imprimis 7. 2. q. 1.* Ac proinde hanc patiens exceptionem, dicitur inhabilis ad probandum,

bandum, ita omnes; licet sit bonæ famæ, & sive
examinetur ut reus, sive ut testis.

XIV. Testes ut legitimè probent in iudicio,
necesse est, ut jam diximus, illos vocare, & citare,
testis enim non vocatus aut citatus suspectus
redditur, nec probat *l. Presbyter. Cod. de Episco-*
pis, & Clericis.

XV. Præterea illis deferendum est juramen-
tum, quia testi non jurato non creditur, *cap. tuus,*
& cap. Nuper de testibus. Neque talis facit indi-
cium, *Gloss. in cap. sicut de sentent. excom.* Jurare
verò debet veritatem, quam novit sincere depo-
nere, tactis scripturis, vel tacto pectore, & testes,
iuris ordine servatò, à iudice competenti inter-
rogati respondere tenentur, *Matth. 23. qua-*
cunque dixerint vobis servate & facite, D. Thom.
2. 2. quest. 70. art. 1. Interrogandi sunt de facto,
personis, tempore, loco, contestibus, causa sci-
entiæ vel credulitatis, aliisq; circumstantiis. Il-
los Prælatus moneat quam grave scelus sit veri-
tatem negare, & falsum jurare, & contra inno-
centem, odio, ira, aliave passione aut causa, de-
ponere: Eorum dicta eodem sermone & modo,
quo ab illis fuerint prolata & deposita, scribere
faciat, & eos subscribere curet, quod, si scribere
nesciant, propria manu crucis signum apponant
lectione priùs illis depositorum facta: si quis ve-
rò deponere noluerit, cogi potest per iudicem
competentem, *cap. quanquam 4. quest. 2.* imò &
compelli pœnis & censuris, *cap. cum contra de*

testibus cogend. Secretè ac sigillatim interrogari debent, & advertat Prælatus, num satis promptè, an perplexè, & tardiùs interrogationibus respondeant, an inconstanter; aut variè testimonium reddant, utrum signa capitis: vultus, faciei, oculorum, cæterorumq; membrorum appareant, ex quibus inconstantia, aut falsitas deprehendi possit, fingitur namq; vultus ab ipso animo, *Paulinus Berti, in addit. ad Roderic. tom. 4. de formando processu, cap. 1. n. 6.*

XVI. Per testes singulares, licèt plures numero, condemnari nemo potest, faciunt tamen indicium ad torturam, & semiplenam probationem, si de eadem delicti specie deponant: ita *Paulinus supra cit.* Quod si testis in diversis iudiciis diversa dixerit & contraria, cum utrumq; dictum adhibito juramento deposuerit; veluti perjurus & falsus puniri potest, & de hoc omnes conveniunt, nemine contradicente, eique fides non est adhibenda. Si tamen in secundo examine primum dictum per seipsum revocaverit, dicto secundo standum erit, si ante triduum revocaverit; si verò solùm post triduum, postremo dicto non creditur, quia præsumitur subornatus; quod si primo dicto se nihil scire dixerit, & postea de facti veritate deponat, nihil profectò probat, & in hoc casu locus non est correctioni: testi etenim vario fides minimè adhibetur, & punitur de falso, *cap. cum Ecclesia de causa possess.*

et propriè, *Farinac. quest. 66. num. 50.* Quod si testes pro reo, à testib⁹ pro actore productis differerint. Si pares numero & dignitate fuerint, in rei favorem judicandum est, *D. Thom. 2. 2. quest. 70. art. 2. ad 2. Sot. de just. & jure, quest. 7. art. 2.* Quod si pro eorum aliquo plures numero & dignitate fuerint, pro illo erit judicandum.

Testis confusè, obscurè, & ambiguè deponens, qui per hæc verba, mihi videtur, forsitan, non bene, & similibus verbis, deponit, ex quibus clara scientia, & aperta veritas haberi non potest, nihil probat, *Farinacius quest. 68. num. 1.* quia similia verba pro dictis non habentur, *concordat text. in l. de etate, §. Si interrogatus, ff. de interrogat. act.* Quod si iudex necessarium duxerit hujusmodi testes iterùm interrogare atq; iterùm, poterit, illosque ad clarè, distinctè, & simpliciter deponendum poterit cogere, si sint præsentès; si verò sint absentes, & proprium dictum interpretari nequeant, in eo casu ab ipso iudice sensus ille accipiendus est, qui delictum excludit, *Innocent. in cap. dudum, de elect. delictum enim in dubiis præsumi non debet.*

Testis de credulitate dicitur ille, qui certi nihil affirmat, sed tantum per credo, & non credo deponit; testis autem hujusmodi non valet, *cap. relatum 5. quest. 2. testium, Cod. de testibus*, si tamen credulitas sensui proxima est, quo veritas ipsa percipitur, vel rationabilem suæ credulitatis causam affert ac proximam, probat: v. g. si dicat,

dicat, credo Titium cum tali muliere adulterium perpetrasse, quia vidi nudum cum nuda, solum cum sola, se invicem osculantes, & impudicè tractantes, *l. si vicini, C. de nuptiis*. Si verò credulitas est ab ipso sensu remota, vel actibus, quibus veritas ipsa percipitur, ipse testis de credulitate deponens nihil probat, v. g. si dicat, Vidi Titium & mulierem invicem loquentes in via, ideo credo illum commisisse cum illa adulterium, quæ tunc credendi ratio non elicitur ex actibus, ex quibus veritas præsumitur. Similiter, si dicat, se certò credere, nec dicat quare certò credat, nihil probat, etiam præsumptivè, *Baldus in l. si ve possidetis, verb. sed quero. C. de propar.*

Testis vacillans nihil omninò probat, *cap. si testes 4. quest. 2. & 3. & cap. Cum Ecclesia de causa possess. & propriet. & propter huiusmodi vacillationem potest & debet torqueri, Farinac. quest. 66. num. 98.*

Nota, quod præsertim in criminalibus testes absque infamiæ suspitione, & manifesta macula esse debent, & sola veræ fidei plenitudine instructi, *cap. Testes 2. quest. D. Thom. 2. 2. q. 70. art. 3. 1. Joan. 4. Nolite omni spiritui credere.*

Probationesq; esse luce meridiana clariores necessarium est, *l. Sciant cuncti, C. de probationibus.*

